

Структура та динаміка українського товарного експорту: регіональний вимір

На підставі оцінювання структури товарного експорту України та її регіонів визначено експортну спеціалізацію останніх за товарними групами. Проведено діагностику експортної активності на мезорівні за результатами розрахунку показників, які характеризують: експортоорієнтованість економіки, покриття експортом імпорту, технологічність експорту, високотехнологічну експортоорієнтованість промисловості. Здійснено розподіл областей на чотири умовні групи за рівнем їхньої експортної активності, виходячи зі значень інтегрального індексу, розрахованого за методом середньої арифметичної величини часткових показників. Окреслено ключові тенденції та проблеми у формуванні та розвитку експортного потенціалу України. Акцентовано увагу на високій частці продукції, виготовленої з давальницької сировини, у високотехнологічному товарному експорті більшості областей Західного регіону. Запропоновано заходи з провадження ефективної державної політики стимулювання експорту та визначено їхні цільові орієнтири.

Ключові слова: товарний експорт, структура, товарна група, спеціалізація, експортна активність, технологічність експорту, продукція.

Постановка проблеми. Українська економіка є експортоорієнтованою – частка експорту товарів і послуг у ВВП (у фактичних цінах) становить понад 45%, а у ВДВ – близько 57%. Водночас частка товарного експорту в загальному експорті становить понад 80%. Проте інтеграція України до глобального ринку має чітко виражений ресурсний характер, оскільки домінантною складовою вітчизняного товарного експорту залишається продукція сільськогосподарського виробництва. Це посилює потребу в диверсифікації структури експорту та збільшенні в ньому частки продукції високо – і середньо-технологічних виробництв.

Виходячи з беззаперечної важливості нарощення експортного потенціалу для підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах посилення зовнішніх викликів і загроз, а також для забезпечення належного рівня соціально-економічного розвитку в Україні, одним з пріоритетів затвердженої 3.03.2021 р. урядом «Національної економічної стратегії – 2030» визначено: «...підвищити конкурентоспроможність українських товарів та послуг, створити позитивний імідж країни та забезпечити активну участь українського виробника на міжнародних ринках» [1]. Водночас серед поточних бар'єрів на шляху досягнення цього пріоритету вказано на низький рівень імплементації експортної стратегії України [2] та потребу в її оновленні після 2021 р. Відтак урядом пропонується «оновити та затвердити експортну стратегію, зокрема в частині визначення пріоритетних секторів і ринків збуту».

З огляду на структурну неоднорідність формування вітчизняного товарного експорту у регіональному розрізі, актуальними є дослідження в цьому напрямі. Результати відповідних аналітичних оцінок дозволять створити інформаційну базу для розроблення регіональних експортних стратегій.

Аналіз останніх досліджень. Українськими вченими проводяться системні дослідження перспектив розширення вітчизняного експорту, зокрема в умовах зони вільної торгівлі (ЗВТ) з державами-членами ЄС та іншими країнами. Наприклад, у [3] проведено детальний аналіз експортно-імпортних операцій України в умовах ЗВТ, здійснено моделювання перспектив зовнішньої торгівлі, враховуючи зміни звільного мита, структури промисловості, геополітичних чинників, окремих інструментів монетарної політики та ін. У [4] розглянуто особливості зовнішньої торгівлі з основними країнами-торговими партнерами України й ключові зміни зовнішньоекономічної кон'юнктури на традиційних

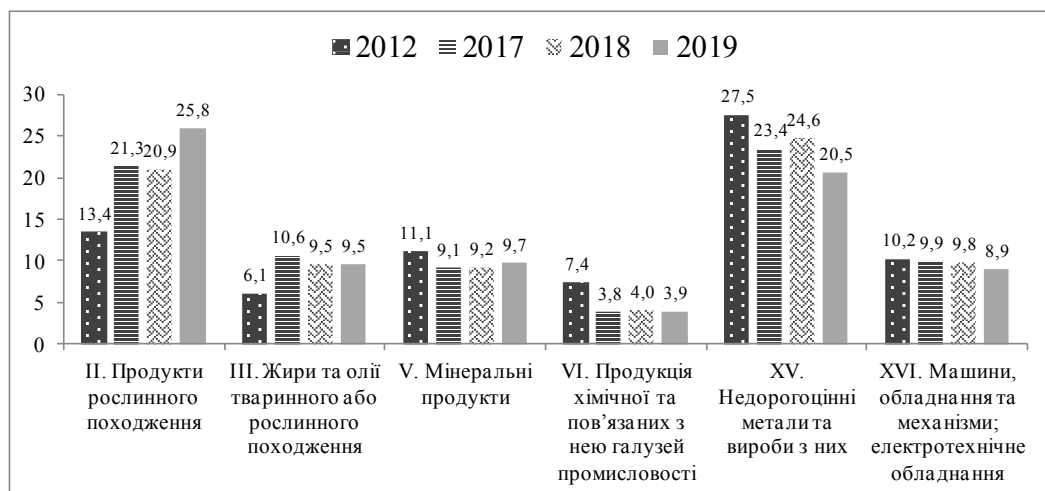

Рис. 1. Структура товарного експорту України (за основними товарними групами), %

Джерело: авторські розрахунки за [8].

для українського експорту товарних ринках. Оцінювання європейського досвіду у сфері організації та контролю за експортом здійснено в [5]. Трансформацію товарної і географічної структур українського експорту продукції харчової промисловості (зерно-, м'ясо – і молокопереробки) детально досліджено в [6], а динаміку товарного експорту в регіональному розрізі проаналізовано в [7].

Метою статті є визначення ключових змін в експортній спеціалізації регіонів України та групування останніх за рівнем їх експортної активності.

Основні результати дослідження. Сучасна структура українського експорту має тенденцію до погіршення внаслідок зниження частки продукції гірничо-металургійної та хімічної промисловості, а також падіння частки експорту високотехнологічної продукції у ВВП країни та зростання питомої ваги продукції з низькою доданою вартістю.

У 2019 р. основу українського товарного експорту формувала продукція АПК, металургійної і добувної промисловості (рис. 1).

За останні сім років частки II і III товарних груп у структурі українського товарного експорту зросли на 12,4 в. п. і 3,4 в. п. відповідно, зокрема зернових культур (II.10) – на 9,0 в. п. Натомість частка продукції V групи порівняно з 2012 р. скоротилась на 1,4 в. п., а частка XV групи – на 7,0 в. п. Зауважимо, що у 2001 р. частка продуктів рослинного походження в експорті становила 4,26%, жирів та олій тваринного або рослинного походження – 1,39%, продукції хімічної промисловості – 9,09%, а недорогоцінних металів та виробів з них – 41,3%.

Проте ключовою ознакою погіршення структури вітчизняного товарного експорту (за критерієм технологічності) є зменшення в ній частки продукції машинобудування (XVI товарна група) на 1,3 в. п. – до 9,84%. Особливістю експорту товарів цієї групи в Україні є значна частка (>45%) у ньому продукції, що виготовлена з давальницької сировини, а в областях Західного регіону значення цього показника є вдвічі вищим (у середньому становить □90%) і має тенденцію до подальшого зростання. Отже, можна констатувати не лише скорочення експорту машин та обладнання, але й зменшення в його структурі продукції вітчизняного виробництва. Ще одним підтвердженням погіршення технологічної структури українського товарного експорту є скорочення в ній частки продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (VI товарна група) упродовж 2013-2019 рр. на 3,5 в. п. (до 3,9%).

За аналізований період суттєвих змін зазнала експортна спеціалізація регіонів України (табл. 1).

Таблиця 1

Експортна спеціалізація регіонів України

Товарна група	Область	
	2012 р.	2019 р.
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	–	Київська
II. Продукти рослинного походження	Київська, Миколаївська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернігівська	Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська
III.15. Жири та олії тваринного або рослинного походження	Вінницька, Кіровоградська, Київська, Львівська, Одеська	Вінницька, Кіровоградська, Одеська, Черкаська
IV. Готові харчові продукти	Київська, Тернопільська, Херсонська	Кіровоградська, Херсонська
V. Мінеральні продукти	Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська	Дніпропетровська, Полтавська
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	Івано-Франківська, Миколаївська, Одеська, Рівненська	Івано-Франківська, Луганська, Миколаївська
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	Івано-Франківська, Хмельницька	Івано-Франківська
IX. Деревина і вироби з деревини	Волинська, Житомирська, Львівська, Рівненська, Чернівецька	Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Рівненська, Чернівецька
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	–	Луганська
XI. Текстиль та вироби з текстилю	Чернівецька	–
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	–	Рівненська
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька	Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Чернівецька
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	Луганська, Полтавська	–
XX. Різні промислові товари	Волинська	Львівська

Примітка: у таблиці представлено регіони, у структурі товарного експорту яких частка виділених товарних груп перевищує 10%.

Джерело: авторські розрахунки за [8].

Кількість областей, у структурі товарного експорту яких частка продукції агропереробки (товарних груп I, II, III і IV) перевищила 10%, збільшилась на третину (з 15 до 20). Зокрема, зернові культури (група II.10) домінують в

експорті Вінницької (24,6% у 2019 р.), Миколаївської (45,9%), Одеської (38,7%), Сумської (33,1%), Хмельницької (35,9%), Черкаської (31,9%) і Чернігівської (46,9%) областей, а жири та олії тваринного або рослинного походження (III.15) – Кіровоградської (30,4%).

Натомість кількість регіонів, які спеціалізуються на експорті мінеральних продуктів (товарна група V), скоротилась на 71,4% (зі семи до двох). Також відчутно зменшилась (на 30,1%) кількість регіонів, у структурі товарного експорту яких понад 10% займають машини, обладнання та механізми (товарна група XVI). Електричні машини (XVI.85) домінують в експорті Волинської (29,3% у 2019 р.), Житомирської (18,3%), Закарпатської (56,3%), Львівської (21,0%), Тернопільської (43,6%) і Чернівецької (23,7%) областей, тоді як реактори, ядерні котли, машини (XVI.84) – в експорті Харківської області (12,0%).

Для визначення рівня експортної активності (тобто динаміки товарного експорту та його співвідношення з пов'язаними базовими економічними індикаторами) в регіонах України застосовано чотири основні показники:

- показник експортоорієнтованості економіки (розраховується як співвідношення між величиною товарного експорту регіону й валовим регіональним продуктом);
- показник покриття експортом імпорту (розраховується як співвідношення між величинами товарного експорту та імпорту регіону);
- показник ступеня технологічності експорту (розраховується як співвідношення між величинами високотехнологічного експорту регіону й товарного експорту загалом);
- показник високотехнологічної експортоорієнтованості промисловості (розраховується як співвідношення між величиною високотехнологічного експорту регіону та обсягом реалізованої промислової продукції).

З 2012 р. значення показника експортоорієнтованості економіки (яке в Україні в середньому становить 36,2%) зросло у 18 регіонах, а найбільше – у Вінницькій (у 2,2 раза) і Закарпатській (1,7 раза) областях (табл. 2). Водночас у Луганській області експортоорієнтованість економіки зменшилась у 3,6 раза (з відомих причин), а у Полтавській – у 1,6 раза (унаслідок переважання темпів приросту ВРП над темпами приросту експорту). Також деяке (незначне) зниження експортоорієнтованості економіки за вказаний період відбулось у Кіровоградській, Сумській, Харківській і Черкаській областях.

Значення показника покриття експортом імпорту (в Україні понад 82%) упродовж 2013-2019 рр. зросло у 15 регіонах, з них найсуттєвіше – у Вінницькій обл. (у 1,8 раза – до 230,4%). Натомість найбільше падіння цього коефіцієнта відбулось у Луганській (у 3,5 раза), Херсонській (у 2,4 раза), Полтавській (у 1,7 раза) і Донецькій (у 1,6 раза) областях. Проте найменше покриття експортом імпорту (47,4% у 2019 р.) традиційно характерне для Київської області, що спричинено значними обсягами (найбільшими після Дніпропетровської області) товарного імпорту, які надходять у цей регіон, за порівняно невеликих обсягів експорту товарів (Київська область посідає сьоме місце після Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Львівської, Миколаївської і Полтавської областей за показником товарного експорту). Загалом в Україні в 2019 р. товарний експорт домінував над імпортом у 15 регіонах, тоді як у 2012 р. – у 13.

Упродовж останніх семи років в Україні намітилась тенденція до зменшення ступеня технологічності експорту: від 15,4% у 2012 р. до 11,5% у 2019 р. Ця вкрай негативна тенденція є наслідком скорочення обсягів високотехнологічного експорту за вказаний період на 45,6%, тоді як товарний експорт загалом скоротився на 27,3%. У регіональному розрізі ступінь технологічності українського товарного експорту зріс лише в шести областях: Житомирській (у 1,39 раза), Івано-Франківській (у 1,27 раза), Київській (у 1,20 раза), Одеській (у 1,02 раза), Тернопільській (у 1,10 раза) і Чернівецькій (у 1,31 раза).

Одна з ключових проблем національної економіки – це низький рівень високотехнологічної експортоорієнтованості промисловості – 6,0% у 2019 р.

Таблиця 2

Показники експортної активності в регіонах України

Регіон	Показник експортно-орієнтованості економіки		Показник покриття експортом імпорту			Показник ступеня технологічності експорту			Показник високотехнологічної експортноорієнтованості промисловості		
	2012 р.	2018 р.	2012 р.	2018 р.	2019 р.	2012 р.	2018 р.	2019 р.	2012 р.	2018 р.	2019 р.
Україна	0,377	0,362	0,813	0,828	0,823	0,154	0,120	0,115	0,062	0,062	0,060
Вінницька обл.	0,158	0,349	1,309	2,539	2,304	0,061	0,039	0,057	0,014	0,021	0,026
Волинська обл.	0,242	0,324	0,597	0,526	0,477	0,474	0,437	0,414	0,203	0,256	0,235
Дніпропетровська обл.	0,547	0,569	1,549	1,467	1,432	0,106	0,040	0,056	0,039	0,016	0,025
Донецька обл.	0,661	0,686	3,389	2,156	2,082	0,125	0,050	0,063	0,058	0,021	0,027
Житомирська обл.	0,177	0,233	1,431	1,244	1,265	0,162	0,209	0,225	0,044	0,074	0,092
Закарпатська обл.	0,517	0,860	0,689	1,094	1,013	0,677	0,622	0,595	0,753	1,088	0,957
Запорізька обл.	0,584	0,625	1,989	1,916	2,014	0,350	0,161	0,141	0,136	0,067	0,057
Івано-Франківська обл.	0,203	0,302	0,835	1,045	1,096	0,128	0,177	0,162	0,033	0,056	0,057
Київська обл.	0,227	0,255	0,414	0,510	0,474	0,066	0,078	0,079	0,027	0,030	0,033
Кіровоградська обл.	0,228	0,220	2,214	1,983	2,827	0,185	0,140	0,112	0,060	0,059	0,063
Луганська обл.	0,570	0,157	2,107	0,712	0,604	0,198	0,026	0,119	0,078	0,006	0,022
Львівська обл.	0,173	0,291	0,398	0,700	0,713	0,235	0,269	0,235	0,072	0,125	0,127
Миколаївська обл.	0,649	0,719	2,647	2,855	2,178	0,161	0,026	0,050	0,126	0,024	0,044
Одеська обл.	0,220	0,262	0,415	1,078	0,736	0,124	0,162	0,127	0,062	0,100	0,074
Полтавська обл.	0,481	0,298	2,574	1,402	1,546	0,476	0,055	0,087	0,161	0,013	0,028
Рівненська обл.	0,185	0,197	1,098	1,375	1,151	0,096	0,033	0,031	0,032	0,009	0,008
Сумська обл.	0,360	0,319	1,653	1,109	1,346	...	0,153	0,145	...	0,063	0,069
Тернопільська обл.	0,105	0,251	0,703	1,080	0,965	0,410	0,413	0,453	0,100	0,205	0,204
Харківська обл.	0,197	0,149	0,738	0,736	0,811	...	0,298	0,230	...	0,047	0,045
Херсонська обл.	0,136	0,133	1,590	0,824	0,659	...	0,129	...	...	0,031	...
Хмельницька обл.	0,140	0,229	0,815	1,429	1,139	0,242	0,130	0,102	0,054	0,065	0,045
Черкаська обл.	0,258	0,229	1,747	1,973	1,809	...	0,030	0,022	...	0,008	0,007
Чернівецька обл.	0,076	0,161	0,714	1,433	1,025	0,198	0,214	0,259	0,048	0,075	0,105
Чернігівська обл.	0,181	0,291	0,996	1,562	1,925	0,074	0,042	0,039	0,017	0,019	0,020

Джерело: авторські розрахунки за [8].

(проти 6,2% у 2012 р.). У восьми областях (Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Луганській, Полтавській, Рівненській, Черкаській і Чернігівській) частка високотехнологічного експорту в обсязі реалізованої промислової продукції є критично малою (<2%). Водночас п'ять областей Західного регіону (Волинська, Закарпатська, Львівська, Тернопільська і Чернівецька) стабільно демонструють високі (>10%) значення цього показника. Однак особливістю товарного експорту названих областей є висока частка в ньому продукції, виготовленої з давальницької сировини. Здебільшого це продукція машинобудування, яка становить основу високотехнологічного експорту.

Відтак необхідно наголосити, що функціонування в Україні підприємств, які працюють за толінговими схемами, несе певні ризики для соціально-економічного розвитку. Передусім це ризики потенційного скорочення робочих місць у разі закриття виробництв, які базуються на давальницькій сировині, а надто в прикордонних з ЄС регіонах, де концентрація таких підприємств найвища. Ці ризики пов'язані з втратою конкурентних позицій України на ринку дешевої робочої сили за умови підвищення рівня оплати праці. Відповідно, наявність таких підприємств (у тій формі, в якій вони функціонують тепер) з позиції економічної безпеки є доцільною лише в коротко – і середньостроковому періодах. Надалі ці підприємства мають бути трансформовані в напрямі інтеграції їх в українську економіку. Це може відбуватись двома шляхами (або синтезом їх):

1) відкриттям національних виробництв з виготовлення продукції, що здатна замінити давальницьку сировину;

2) створенням в Україні підприємств з подальшої переробки (чи використання) готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, на наявних підприємствах.

За значеннями інтегрального показника експортної активності (розрахованого за методом середньої арифметичної величини чотирьох часткових показників) усі регіони України умовно розподілено на чотири групи (табл. 3).

Таблиця 3

Групування регіонів України за рівнем експортної активності

Група	Характеристика (діапазон значень інтегрального показника)	Область (значення інтегрального показника)
I	Дуже висока експортна активність (>0,80)	Закарпатська (0,916), Миколаївська (0,906)
II	Висока експортна активність (0,60÷0,80)	Вінницька (0,737), Донецька (0,728), Запорізька (0,692), Кіровоградська (0,601)
III	Середня експортна активність (0,40÷0,60)	Дніпропетровська (0,523), Житомирська (0,440), Одеська (0,401), Полтавська (0,442), Рівненська (0,404), Сумська (0,411), Тернопільська (0,487), Хмельницька (0,463), Черкаська (0,560), Чернівецька (0,471), Чернігівська (0,478)
IV	Низька експортна активність (<0,40)	Волинська (0,386), Івано-Франківська (0,395), Київська (0,218), Луганська (0,225), Львівська (0,346), Харківська (0,307), Херсонська (0,279)

Джерело: авторська розробка.

Як засвідчили результати групування, більшість регіонів демонструють середній (11 областей) і низький (сім областей) рівні експортної активності. Водночас до першої групи віднесено дві області – Закарпатську і Миколаївську. Це регіони з найвищим рівнем експортоорієнтованості економіки. Також у Миколаївській області (як і у Вінницькій, Донецькій, Запорізькій та Кіровоградській областях, що віднесені до другої групи) найбільше значення коефіцієнта покриття експортом

імпорту, а в Закарпатській – показників ступеня технологічності експорту (59,5% у 2019 р.) та високотехнологічної експортоорієнтованості промисловості (95,7%). Проте варто зазначити, що досить високі значення цих показників на Закарпатті спричинені домінуванням у товарному експорті цього регіону продукції, виготовленої з давальницької сировини.

Висновки. Підсумовуючи результати проведених аналітичних досліджень, можна констатувати, що ключові тенденції у формуванні та розвитку експортного потенціалу України (окрім географічної переорієнтації експорту товарів у європейському напрямі) є переважно негативними та водночас взаємозалежними, а саме:

- зменшення частки високотехнологічної продукції в структурі товарного експорту за поглиблення сировинної орієнтації останнього;
- надмірна енерго – і ресурсоемність внутрішнього виробництва та його залежність від високотехнологічного імпорту;
- витіснення вітчизняних товаровиробників з традиційних сегментів ринку внаслідок втрати ними конкурентних переваг;
- незначна ймовірність зайняти нові ринкові сегменти з продукцією низькотехнологічних сегментів промисловості;
- залежність від циклічних коливань і зовнішніх чинників, що мають не лише економічне, але й геополітичне походження.

Для усунення (чи пом'якшення) негативного впливу гео економічних чинників, зокрема потенційного погіршення кон'юнктури на світових ринках сировинних товарів, на експортний потенціал, а отже, і соціально-економічний розвиток України, слід провадити відповідну державну політику на національному і регіональному рівнях. До пріоритетних дієвих заходів реалізації такої політики нами віднесено:

1) диверсифікацію товарної структури вітчизняного експорту шляхом збільшення в ній кількості товарних груп. Це дозволить мінімізувати ризики, пов'язані зі скороченням надходжень від експорту в разі погіршення кон'юнктури на світових ринках продукції;

2) збалансування структури товарного експорту в розрізі країн-торгових партнерів України. З огляду на зайняту Україною нішу на ринку країн СНД і більшості країн-членів ЄС, перспектива розширення географії зовнішньої торгівлі товарами має бути зорієнтована на зміцнення позицій на ринках Азії та Африки, а також глибше входження в ринки країн Північної і Південної Америки та Австралії;

3) спрямування політики імпортозаміщення на посилення орієнтації певних категорій промислових виробництв (конкурентних передусім за ціновими параметрами) на задоволення потреб внутрішнього ринку як у споживчих товарах для населення, так і продукції промислового призначення (товарів проміжного споживання). Останнє, зокрема, передбачає імпортозаміщення сировини, матеріалів і технологій, потрібних для виробництва продукції машинобудування і легкої промисловості. Одним з дієвих механізмів реалізації політики імпортозаміщення є система державних замовлень;

4) упровадження селективного субсидування (збільшення цільових державних дотацій) за прикладом Польщі та інших країн-членів ЄС, а також податкових стимулів, інформаційно-консультаційної підтримки тих виробництв, які не використовують давальницьку сировину та здійснюють капіталовкладення у створення та модернізацію основного капіталу, розробляють або впроваджують інновації.

Заходи державної політики щодо зміни (диверсифікації та розширення) структури товарного експорту мають базуватись на засадах міжгалузевої і міжрегіональної співпраці та державно-приватного партнерства. Структурні перетворення, зокрема у переробній промисловості (як експортері високотехнологічної продукції), за критеріями підвищення рівня ефективності і технологічності не лише створять техніко-економічну базу для поглиблення переробки

сільськогосподарської сировини, а й стануть стимулятором подальшого розвитку будівництва, транспорту та інших суміжних секторів національної економіки.

Ефективна політика стимулювання експорту повинна базуватись на принципах комплементарності, тобто взаємоузгодженості (передусім з державною промисловою політикою), мати чітко визначені пріоритети, цілі та завдання, спрямовані на:

- покращення іміджу України як провідного світового експортера (шляхом активного застосування інструментів маркетингу та промоції вітчизняних товарів на зовнішніх ринках);
- створення внутрішнього сприятливого середовища для наявних і потенційних експортерів (шляхом активізації розвитку виробничої та інституційної інфраструктури, покращення доступу до фінансово-кредитних та інвестиційних ресурсів, надійного страхування ризиків та ін.);
- сприяння стратегічній співпраці економічних контрагентів та органів влади усіх рівнів (наприклад, створення експортних консорціумів для збільшення експортного потенціалу представників малого й середнього бізнесу);
- підвищення рівня технологічної конкурентоспроможності вітчизняних товарів, а також забезпечення стимулів для інноваційного розвитку підприємств;
- надання цільової адресної допомоги та підтримки перспективним експортерам за результатами релевантного оцінювання їхнього потенціалу.

Перспективи подальших авторських досліджень у цьому науковому напрямі вбачаються в розробленні методичної та інформаційно-аналітичної бази для оновлення експортної стратегії України, зокрема в частині визначення пріоритетних напрямів нарощування і розширення товарного експорту.

Список використаних джерел

1. Національна економічна стратегія – 2030. *Центр економічного відновлення*: сайт. 2021. URL: <https://nes2030.org.ua/#rec246061582>
2. *Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі 2017-2021* / Міжнародний торговельний центр. Женева, 2017. 135 с.
3. *Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості: наукова доповідь / за ред. В. М. Гейця та Т. О. Осташко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України».* К., 2016. 184 с.
4. Осташко Т. О., Лір В. Е., Венгер В. В., Олефір В. К., Биконя О. С. Зміна традиційних позицій українського експорту. *Економіка і прогнозування*. 2017. № 2. С. 57-74.
5. Штулер І. Ю., Герзанич В. М. Європейський досвід експортного контролю в удосконаленні концепції розвитку національної економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2018. № 7-8(205-206). С. 16-21.
6. Ішук С. О., Ляховська О. В. *Розвиток агропереробних виробництв у регіонах України: сировинні аспекти*: наукове видання / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долинського НАН України»; наук. ред. С. О. Ішук. Львів, 2020. 51 с. (Серія «Регіони: моніторинг, прогнози, моделі»).
7. Ішук С. О. *Діагностика структурних змін у товарному експорті регіонів України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. 2018. Вип. 3 (131). С. 3-9.
8. Зовнішньоекономічна діяльність. *Державна служба статистики України*: сайт. 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References

1. Natsional'na ekonomichna stratehiya – 2030 [National Economic Strategy – 2030] (2021). *Center for Economic Recovery*: Website. Retrieved from <https://nes2030.org.ua/#rec246061582> [in Ukrainian].
2. Eksportna stratehiya Ukrainy: Dorozhnyia karta stratehichnoho rozvytku torhivli 2017-2021 [Export Strategy of Ukraine: Roadmap for Strategic Trade Development 2017-2021] (2017). Geneva: International Trade Center. [in Ukrainian].
3. Heyets, V. M., & Ostashko, T. O. (Eds.) (2016). Implementatsiya Uhody pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu ta YeS: ekonomichni vyklyky ta novi mozhlyvosti [The implementation of the Agreement about Association between Ukraine and the EU: Economic Challenges and opportunities]: Scientific report. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
4. Ostashko, T. O., Lir, V. E., Venher V. V., Olefir, V. K., & Bykonya, O. S. (2017). Zmina tradytsiynykh pozytsiy ukrainyis'koho eksportu [Changing the traditional position of Ukrainian exports]. *Ekonomika i prohnozuvannya – Economy and forecasting*, 2, 57-74. [in Ukrainian].
5. Shtuler, I. Yu., & Herzanych, V. M. (2018). Yevropeys'kyi dosvid eksportnoho kontrolyu v udoskonalenni kontseptsiyi rozvytku natsional'noyi ekonomiky [European experience of export control in improving

- the concept of national economy development]. *Aktual'ni problem ekonomiky – Actual problems of economics*, 7-8(205-206), 16-21. [in Ukrainian].
6. Ishchuk, S. O. (Ed.), & Lyakhovska, O. V. (2020). Rozvytok ahropererobnykh vyrobnytstv u rehionakh Ukrayiny: syrovynni aspekty [Development of agro-processing industries in the regions of Ukraine: raw material aspects]: Scientific publication. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. (Seriya «Rehiony: monitorynh, prohnozy, modeli») [(Series of Regions: monitoring, forecasts, models)] [in Ukrainian].
  7. Ishchuk, S. O. (2018). Diahnostyka strukturnykh zmin u tovarnomu eksporti rehioniv Ukrayiny [Diagnostics of structural changes in commodity exports of regions of Ukraine]. In *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]*: Vol. (3)131 (pp. 3-9). [in Ukrainian].
  8. Zovnishn'oeconomichna diyal'nist' [Foreign activities] (2020). *State Statistics Service of Ukraine: Website*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

Ishchuk S. O., Polyakova Yu. V., Protsevyat O. S. Structure and dynamics of Ukrainian merchandise exports: a regional dimension.

Ukraine's integration into the global market has a clear resource-oriented nature, as agricultural products remain the dominant component of domestic merchandise exports. This urges the need to diversify the structure of exports and increase the share of high-tech and medium-tech industries. Given the structural heterogeneity of the formation of domestic merchandise exports in the regional context, the research in this direction is relevant. The purpose of the article is to identify key changes in the export specialization of the regions of Ukraine and to group the latter according to the level of their export activities. Based on the assessment of the structure of merchandise exports of Ukraine and its regions, the export specialization of the latter by commodity groups is determined. The diagnostic study of export activities at the meso-level results from the calculation of indicators that characterize: export orientation of the economy (calculated as the ratio between the value of merchandise exports of the region and gross regional product), export coverage of imports (calculated as the ratio between the values of merchandise exports and merchandise imports of the region), export manufacturability (calculated as the ratio between the values of high-tech exports of the region and merchandise exports in general), the high-tech export orientation of the industry (calculated as the ratio between the value of high-tech exports of the region and the volume of sold industrial products). The regions are divided into four conditional groups according to the level of their export activities, based on the values of the integrated index calculated by the method of the arithmetic mean of partial indicators. Some key trends and problems in the formation and development of Ukraine's export potential are outlined. Emphasis is placed on the high share of products made from toll raw materials within the high-tech merchandise exports of the vast majority of regions of the Western region. Measures for the implementation of an efficient state policy of export promotion are proposed and their targets are defined.

Keywords: merchandise exports, structure, commodity group, specialization, export activities, export manufacturability, production.

Іщук Світлана Олексіївна – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем реального сектору економіки регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: iso.ird@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3698-9039>).

Ishchuk Svitlana Oleksiyivna – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of problems of real sector of economy of regions of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Полякова Юлія Володимирівна – доктор економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу проблем реального сектору економіки регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: polyakova0909@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8073-6186>).

Polyakova Yuliya Volodymyrivna – Dr.Sci. (Econ.), Assoc. Prof., Senior Researcher of the Department of problems of real sector of economy of regions of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Процевят Оксана Семенівна – аспірант відділу проблем реального сектору економіки регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: oksana.yakhyumetc@i.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8073-6186>).

Protsevyat Oksana Semenivna – Postgraduate of the Department of problems of real sector of economy of regions of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Надійшло 03.03.2021 р.